

บทที่ 1

บทนำ

หมู่บ้านนาสิริ ตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติเขียงดาว หมู่ที่ 2 ตำบลเมืองนะ อำเภอเขียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ บนสันคอยกิโลเมตรสูง 925 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ราษฎรที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเป็นชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอแดง ซึ่งอพยพมาจากหมู่บ้านคาย อำเภอฝาง และหมู่บ้านแกน้อย ตำบลเมืองนะ อำเภอเขียงดาว ประมาณปี พ.ศ. 2522 ซึ่งเดิมตั้งบ้านเรือนอยู่อย่างกระจัดกระจาย ประมาณ 20 หลังคาเรือน เดิมชื่อหมู่บ้าน “แม่เฮื้อ” มีนาย “ลูตอ” เป็นผู้นำหมู่บ้านคนแรก ต่อมาในปี พ.ศ. 2530 หน่วยราชการเข้าไปดำเนินการจัดการโดยรวมเอาหมู่บ้านที่กระจัดกระจายรวมอยู่ในสถานที่เดียวกัน เปลี่ยนชื่อหมู่บ้านแม่เฮื้อเป็น “นาสิริ” ประชากรในหมู่บ้านปัจจุบันเพิ่มขึ้นเป็นจำนวน 87 หลังคาเรือน เป็นชาย 130 คน หญิง 122 คน เด็ก 154 คน รวม 406 คน ส่วนใหญ่นับถือศาสนาคริสต์ทั้งนิกายโรมันคาทอลิกและโปรเตสแตนต์ อีกส่วนหนึ่งนับถือศาสนาพุทธและผีประจำหมู่บ้าน ชาวบ้านมีอาชีพทำไร่ด้วยการปลูกพืช 3 ชนิด คือ ข้าวไร่ ข้าวโพด และถั่วแดงตามฤดูกาล ซึ่งมีรายได้ต่ำและไม่แน่นอน

สภาพที่ปรากฏในหมู่บ้านคือ ทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้ถูกทำลายเป็นจำนวนมาก และมีแนวโน้มจะถูกทำลายลงอย่างไม่หยุดยั้ง ซึ่งชาวบ้านขยายพื้นที่เพื่อใช้เป็นที่เพาะปลูกพืชผลทางการเกษตรเพื่อการยังชีพโดยขาดความรู้ สภาพพื้นดินถูกทำลายจนพื้นดินที่เคยอุดมสมบูรณ์กลับเสื่อมสภาพลง น้ำที่เคยอุดมสมบูรณ์ก็เหือดแห้งลงส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศน์วิทยานอกจากนั้นเส้นทางคมนาคมก็ลำบาก การสัญจรและขนผลผลิตการเกษตรไปจำหน่ายไม่สะดวก จึงทำให้เศรษฐกิจในหมู่บ้านตกต่ำ คุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนจึงแร้นแค้น และสิ่งสำคัญที่ทำลายสังคมในหมู่บ้านคือ เป็นเส้นทางผ่านและที่พักยาเสพติด ทำให้ประชาชนในหมู่บ้านถูกกำหนดเป็นหมู่บ้านสีเทาเฝ้าระวังจากเจ้าหน้าที่

จากแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ที่ทรงตรัสว่า “การแก้ปัญหาให้คนอยู่กับป่าได้อย่างยั่งยืน โดยเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ต้องให้ชาวบ้านได้รับการปลูกฝัง แนะนำให้รู้จักป่าได้อย่างถูกต้อง ดังนั้นกองบัญชาการทหารสูงสุดโดยหน่วยบัญชาการทหารพัฒนา ได้ตระหนักในแนวพระราชดำรินี้ดังกล่าว จึงได้น้อมเกล้าฯ นำมาปฏิบัติและเริ่มทำการสำรวจข้อมูลต่างๆ ในหมู่บ้าน พร้อมทั้งทำโครงการเพื่อการพัฒนาขึ้นใช้ชื่อว่า “โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพป่าและการพัฒนาคุณภาพชีวิตบ้านนาสิริ” เป้าหมายเพื่อแก้ปัญหาฟื้นฟูและอนุรักษ์สภาพป่า ให้มีความอุดมสมบูรณ์พร้อมกับพัฒนาคุณภาพชีวิตของ

ราษฎรให้ดีขึ้น เพื่อที่เขาจะได้ทำหน้าที่ดูแลป่าไม้สภาพป่าและอยู่ร่วมกับป่าอย่างพึ่งพาอาศัยกัน รวมทั้งป้องกันมิให้มีการเคลื่อนย้ายของยาเสพติดในพื้นที่ เริ่มดำเนินการตามโครงการตั้งแต่ต้นเดือนมกราคม 2545 เป็นต้นมา และได้นำโครงการดังกล่าวนี้มเกล้าถวายแด่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เพื่อทรงวินิจฉัยและทรงรับไว้เป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2546 และเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปในลักษณะ “หมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่” ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ จึงพิจารณาเปลี่ยนชื่อเป็น “โครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่บ้านนาศิริ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ” ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา (ชัยพฤกษ์ อัยยะภาค และคณะ, 2548: 4)

ความสำคัญของปัญหา

การดำเนินงานโครงการฯ ดังกล่าว ดำเนินการโดยหน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ 32 สำนักงานพัฒนาภาค 3 หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา กองบัญชาการทหารสูงสุด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ และพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวเขาเผ่ามูเซอแดง (ลาหู่ณี) แต่การพัฒนา ย่อมเป็นการนำความทันสมัยเข้าไปสู่ชุมชน จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการปกครอง เช่น จากเดิมผู้นำชุมชนที่เป็นผู้อาวุโสหรือที่เรียกว่า หัวหน้าหมู่บ้าน (คะแซป้า) จะได้รับการยอมรับและมีอำนาจสิทธิขาดในการปกครองแต่เพียงผู้เดียว เมื่อมีโครงการฯ เข้าไปพัฒนา การปกครองชุมชนก็เปลี่ยนไป จากการปรึกษาหัวหน้าหมู่บ้านเป็นการปรึกษาคณะกรรมการโครงการฯ หรือปรึกษาหัวหน้าส่วนราชการอื่นที่เข้าไปดำเนินงานในโครงการฯ ด้านชุมชนและครอบครัวก็เช่นกัน แต่เดิมทุกคนจะมีเวลาพบกันร่วมสังสรรค์ นันทนาการกัน มีการแบ่งปันกัน ช่วยเหลือกัน เมื่อเข้าโครงการฯ เข้าไปพัฒนา มีปัจจัยอื่นทั้งเงินและวัตถุเข้าไป ทำให้มีการแบ่งกลุ่ม แบ่งพวกในชุมชนเดียวกัน ลักษณะเป็นคนเห็นแก่ตัว จนเกิดความขัดแย้งกันขึ้น ด้านวัฒนธรรม การดำเนินชีวิตประจำวันตามปัจจัยสี่ คือ การแต่งกาย จากการแต่งกายแบบชนเผ่า เปลี่ยนเป็นเสื้อผ้า กางเกงที่ทำมาจากภายนอกมากขึ้น อาหาร ที่รับประทานประจำวัน เดิมก็นำพืชผักผลไม้ที่มีในชุมชนมาปรุงแบบเรียบง่าย ใช้มือเปิบเวลารับประทานก็ปรับเปลี่ยนมาปรุงด้วยช้อนหรืออาหารสำเร็จรูปที่มีจำหน่ายตามร้านสะดวกซื้อจากภายนอก โดยใช้ช้อนส้อมหรือตะเกียบเป็นอุปกรณ์ ที่อยู่อาศัย จากบ้านที่ปลูกด้วยไม้ยกพื้นสูงประมาณ 1-2 เมตร ฝาบ้านทำมาจากไม้ไผ่ขัดแตะ หลังคามุงด้วยใบตองหรือหญ้าคา ก็เริ่มมีบ้านหลายหลังปลูกแบบทันสมัย ก่อด้วยอิฐบล็อกโบลูน หลังคามุงด้วยกระเบื้องลอนอย่างดี ยารักษาโรค เดิมอาศัยสมุนไพรในท้องถิ่นตามภูมิปัญญาปรับมาใช้ยาปฏิชีวนะ มีศูนย์ประจำบ้านอศศคลินิกหรือโรงพยาบาลมากขึ้น

เมื่อนำวิถีชีวิตของคนในหมู่บ้านนาศิริ มาพิจารณาในมิติของการดำรงตนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถแบ่งได้เป็น 4 มิติ คือ

1. มิติทางด้านเศรษฐกิจ ชาวบ้านในหมู่บ้านนาศิริ มีอาชีพปลูกพืชเศรษฐกิจไว้บริโภค และเพื่อการจำหน่ายในชุมชนและนอกชุมชน ซึ่งเป็นแบบเศรษฐกิจพอเพียงที่หลีกเลี่ยงจากการบริโภค จึงนำออกไปจำหน่ายนอกหมู่บ้าน นำรายได้มาสู่ครอบครัว การผลิตหรือปลูกพืชเศรษฐกิจนั้นด้วยการลงทุนที่ไม่มาก โดยการช่วยเหลือแบบลงแขก ทำให้ความเป็นอยู่อย่างพอประมาณ ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่แข่งขันกันร่ำรวย อยู่กันแบบพอเพียง ให้การช่วยเหลือกันในชุมชน

2. มิติทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในหมู่บ้านนาศิริ เดิมมีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ สร้างความชุ่มชื้นร่มเย็นเป็นต้น น้ำเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์นานาชนิดเป็นแหล่งอาหารและสมุนไพรของชุมชนต่อมาได้ถูกชาวบ้านได้ตัดทำลายเพื่อทำไร่ ทำให้เกิดการสูญเสียไปมาก การเข้าไปพัฒนาตามโครงการฯ ทำให้ปลูกจิตสำนึกให้ชุมชนไม่ให้ทำลายทรัพยากรที่ยังไม่ถูกทำลายและให้รักษาไว้ และให้ป่าเพิ่มขึ้นตามสภาพและฟื้นฟูให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

3. มิติทางด้านสังคม ชาวเขาเผ่ามูเซอแดง (ลาหู่ณี) ในหมู่บ้านนาศิริ อยู่ด้วยกันมีสังคมแบบเดิมด้วยความสามัคคีกัน โดยมีผู้นำหมู่บ้านผู้นำจิตวิญญาณ และผู้อาวุโสเป็นผู้ปกครอง ดังนั้นจะศึกษาเฉพาะด้านความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ด้านความรักความสามัคคีและการสร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวและชุมชนเท่านั้น

4. มิติทางด้านวัฒนธรรม ชาวบ้านในหมู่บ้านนาศิริ เป็นชาวเขาเผ่ามูเซอแดง (ลาหู่ณี) มีวัฒนธรรมตามชนเผ่ามีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ดังนั้นจะศึกษาวัฒนธรรมด้านปัจจัย 4 คือ การแต่งกาย อาหารการบริโภค ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรคเท่านั้นเพราะเป็นพื้นฐานการดำรงชีวิตประจำวัน

ดังนั้น มูลเหตุแห่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจจะศึกษาก่อนเข้าโครงการและหลังเข้าร่วมโครงการ (ปัจจุบัน) ของชาวเขาเผ่ามูเซอแดง (ลาหู่ณี) มีการเปลี่ยนแปลงมิติทางด้านสภาพสังคมและวัฒนธรรมไปในลักษณะใด และการเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นไปตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่ อย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพสังคมและวัฒนธรรมเดิมในการดำรงชีวิตของชาวเขาเผ่ามูเซอแดง (ลาหู่ณี) หมู่บ้านนาศิริ ก่อนเข้าร่วมโครงการที่มีลักษณะสอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
2. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมและวัฒนธรรมของชาวเขาเผ่ามูเซอแดง (ลาหู่ณี) หมู่บ้านนาศิริหลังเข้าร่วมโครงการแล้ว

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

โครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่บ้านนาศิริ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมและวัฒนธรรมของชาวเขาเผ่ามูเซอแดง (ลาหู่ณี) และสามารถนำผลของการวิจัยนี้ไปกำหนดเป็นนโยบายและแผนงานในการพัฒนาหมู่บ้านฯ ให้สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือมีความพอประมาณ มีเหตุมีผล มีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวโดยอาศัยความรู้และมีคุณธรรม และเหมาะสมกับสภาพภูมิสังคมของชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอแดง (ลาหู่ณี) ต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตเชิงเนื้อหา

การศึกษาครั้งนี้ทำการศึกษาประชากรชาวเขาเผ่ามูเซอแดง (ลาหู่ณี) หมู่บ้านนาศิริ หมู่ 2 ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ พิกัด 47 Q MB.842751 เฉพาะเรื่องสังคมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เปลี่ยนแปลงหรือเบี่ยงเบนไปหลังเข้าร่วมโครงการ จำนวน 87 หลังคาเรือนเท่านั้น

ขอบเขตประชากร

การศึกษาครั้งนี้ทำการศึกษาเฉพาะมิติทางด้านสังคมและวัฒนธรรมเท่านั้น

ขอบเขตระยะเวลา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้จะใช้เวลาในการศึกษาประมาณ 12 เดือน ตั้งแต่เดือนกันยายน 2548 จนถึงเดือนสิงหาคม 2549

คำนิยามศัพท์

การเปลี่ยนแปลง หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม วัฒนธรรมในการดำรงชีวิต ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เบี่ยงเบนไปมากน้อยแค่ไหน ของชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอแดง (ลาหู่ณี) บ้านนาศิริ หลังเข้าร่วมโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ บ้านนาศิริฯ

มิติทางสังคม หมายถึง การช่วยเหลือเกื้อกูลกันด้านความรัก ความสามัคคีและการสร้างรวมเข้มแข็งให้ครอบครัวและชุมชนของชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอแดง (ลาหู่ณี) บ้านนาศิริ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ

มิติทางวัฒนธรรม หมายถึง การดำรงอยู่ ด้านปัจจัย 4 คือการแต่งกาย อาหาร การบริโภค ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรคของชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอแดง (ลาหู่ณี) บ้านนาศิริ ทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ

ชาวไทยภูเขา หมายถึง ชนเผ่ามูเซอแดงที่อาศัยอยู่ในพื้นที่สูงบนภูเขาในประเทศไทย คือหมู่บ้านนาศิริ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

มูเซอแดง หมายถึง ชนเผ่าหนึ่งที่อาศัยอยู่บนภูเขา บ้านนาศิริ มีวัฒนธรรมและภาษาพูด การแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

ลาหู่ณี หมายถึง ชื่อของชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอแดง ที่เรียกกันตามภาษาของชนเผ่าตนเอง (ประเสริฐ ชัยพิภุสิต, 2542: 38-46)

เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีขึ้นไขความรู้และเงื่อนไขคุณธรรมของชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอแดง (ลาหู่ณี) บ้านนาศิริ ทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ

โครงการ หมายถึง โครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่บ้านนาศิริ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ป่าไม้แผนใหม่ หมายถึง โครงการตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อให้คนอยู่กับป่าและร่วมรักษาสภาพป่า

บ้านนาศิริ หมายถึง หมู่บ้านที่ตั้งอยู่เขตพื้นที่ป่าอุทยานแห่งชาติเชียงดาว บนดอยสุลม ขึ้นกับการปกครองบ้านแกน้อย หมู่ 2 ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่